

СУЧАСНИЙ СТАН СЕЛЕКЦІЇ СОЇ

Чинчик О.С., доктор с.-г. наук, доцент

E-mail: chinchik1@i.ua

Сідлецька О.М., аспірант

Подільський державний аграрно-технічний університет

Традиційними напрямками селекції сої є селекція на врожайність, скоростиглість, стійкість щодо вилягання, хвороб, шкідників, несприятливих умов середовища і на вищий вміст олії та білка в зерні. За минулі роки визначився новий напрям – на підвищену азотофіксуючу активність [1].

Залежно від напрямку використання й зони поширення сорту завдання селекції поділяють на загальні, регіональні і специфічні [5].

Так, сорти, призначені для вирощування у Лісостепу України, мають бути скоростиглими, фотоперіодично нейтральними, холодостійкими на різних етапах органогенезу і швидко віддавати вологу під час досягання насіння. Сорти, призначені для вирощування у Поліссі, мають вирізнятися стійкістю до підвищеної кислотності ґрунту, для Степу – стійкістю до підвищеної температури повітря і ґрунту та її різких коливань. Отже, для кожної зони потрібно розробити модель конкретного еко типу на підставі основних показників та параметрів сорту. Специфічні завдання селекції сої пов'язані з певним напрямом її використання. Так, наприклад, харчові сорти мають мати велике насіння (маса 1000 насінин — 200 г і більше), його високу вирівняність (85–90 %), жовтий колір насінневої оболонки та рубчика [1].

Щороку відбувається оновлення сортових ресурсів сої, так, станом на 2018 рік, до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні занесено 236 сортів, із них: 130 вітчизняної селекції та 106 іноземної [3].

Сорти сої в Реєстрі представлені селекцією 10 країн світу, серед яких найбільшу частку становлять сорти вітчизняної селекції – 55% до загальної кількості сортів сої, Канади – 17,4%, Франції – 8,5%, Сербії – 6,8%, Австрії – 5,1%, Німеччини – 4,2%, Румунії – 1,3%, менше 1% таких країн як: Кіпр, Хорватія та США [5].

Особливо велике значення мають скоростиглі сорти сої, які дають змогу значно розширити ареал цієї культури, отримати сухе товарне зерно без досушування, використовувати її в проміжних і повторних посівах. Скоростиглі сорти сої є добрим попередником для всіх культур забезпечуючи значне підвищення їх врожайності, тому вони займають найбільшу частку при посіві – 37,4 % [7] до загальної кількості сортів, частка ранньостиглих становить – 26,4% [4, 7].

Завдяки сучасним методам селекції вдалося скоротити період створення сортів від 10–12 до 5–6 років. Наприклад, у Північній та Південній Америці створені сорти інтенсивного типу з підвищеним рівнем стійкості до хвороб. Урожайність кращих із цих сортів перевищує 4 т/га. Також слід вказати на значну роль американських генетиків у наукових дослідженнях питань розшифровки геному сої. Канадська селекція базується на створенні ультраскоростиглих сортів сої з мінімальною реакцією на тривалість світлового дня, які здатні давати урожай на рівні 3,0-3,5 т насіння в зонах північніше 53-54°. За цим самим напрямом працюють селекціонери таких європейських країн, як: Швеція, Німеччина, Чехія, Австрія та ін. Створені в цих країнах сорти слугували цінним вихідним матеріалом для селекції скоростиглих сортів в Україні [2, 5, 8]. В офіційному обігу на насінневому ринку України у 2018 році було 138 сортів сої (за даними сертифікації насіння – Реєстру сертифікатів на насіння і садивний матеріал) [6].

Отже, згідно з аналізом літературних джерел, виявлено стрімке зростання посівних площ під сою, що зумовлено потребою в рослинному білку на харчові і кормові цілі. Установлено актуальні напрями селекції культури для досягнення рівня високої урожайності, з яких стійкість до хвороб, шкідників, посухи та холоду посідає основне місце.

Список використаної літератури

1. Бабич А. О. Селекція, виробництво, торгівля і використання сої у світі. Київ: Аграр. наука, 2011. 548 с.
2. Бабич А. О., Бабич-Побережна А. А. Невикористаний потенціал сої. Фермер. 2014. № 12(60). С. 46-47.
3. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: [//https://sops.gov.ua/reestr-sortiv-roslin](https://sops.gov.ua/reestr-sortiv-roslin).
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/rosl_u.html.
5. Кучеренко Є. Ю. Сучасний стан селекції сої на підвищену урожайність і стійкість до біо- та абіотичних чинників. Вісник Харківського національного аграрного університету. Серія «Фітопатологія та ентомологія». 2016. № 1-2. С. 37-44.
6. Реєстр сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/25169>.
7. Ринок сортів сої в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://infoindustria.com.ua/rinok-sortiv-soyi-v-ukrayini/>.
8. Січкач В. І., Лаврова Г. Д., Ганжело О. І. Урожайність та якість насіння широкоадаптивних сортів сої. Зб. наук. пр. Селекційно-генетичного ін-ту Нац. центру насіннезнавства та сортотивчення. 2014. Вип. 23 (63). С. 58-60.